

קונטרס

עולת יצחק

מרשימות אבינו מורינו ורבינו

הגאון רבי יצחק הלוי לנדא הכ"מ זצ"ל

בן הגאון רבי קלמן שיבלחט"א

בעניני חנוכה

כסלו התשע"ה

מכיון שעומדים אנו לפני הוצאת קונטרס

מהליכותיו והדרכותיו של אאמו"ר

נבקש מאד מכל מי שיש בידו

עובדות והדרכות, שיפנה לפל'

050-4133257

054-8493662

או במייל rlm8493662@gmail.com

כמו"כ בכל עניני הקונטרס

ניתן לפנות להנ"ל

דברים אחדים

חוברת זו היא סיום של רשימות אבינו על המועדים שזכינו בסייעתא דשמיא מרובה להוציא לאור, ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שנזכה לברך על המוגמר בהוצאת כל חידושי התורה של אבינו וידבבו שפתותיו אכ"ר.

רשימותיו על המועדים הן הצצה קלה לספר תולדות האדם, הצצה לחיים של בן עליה לרצינות שבה חי, כל מי שהכירו יודע לומר שאבא כל מצוה ומצוה חיפש איך לעשותה בצורה מוחלטת ומתוך להט ושמחה פנימית, עד שכל הסובב אותו חש את התענוג והחשק הגדול של העושה מצווה מאהבה.

רשימות אלו נכתבו בעת שהיה מתכוון לפני בא כל מועד וחג, וציין לעצמו דברים שיחברו לפנמיות המועד, דברים אשר יעוררו את הנפש, ולא היתה המטרה לכתוב חידושים אשר נתחדשו אלא הדברים ששמע או ראה בספרים או כל הרגש שעלה למען יעמדו לימים רבים.

אבא אף שהיה איש שיחה אבל דרכי עבודת הנפש שלו סגורים היו חותם בתוך חותם, אבל מקצת מה שראינו ושמענו מהדרכותיו יודעים אנו שהרבה עבודת הנפש והכנה רבה השקיע אבא כדי שהמצוה תהא מתוך חיבור. אבא היה אומר לבחורים שצריכים להתרגל מגיל צעיר לקחת כל דבר ברצינות ולא לעשות רק כדי לצאת יד"ח, וכך קיים בעצמו עד שכל מכיריו יודעים לומר שלא היתה הנהגה אצל אבא שהוא לא ידע להסביר האם היא דין מדאוריתא או מן הגמרא או מנהג.

ברצינות גדולה התיחס לכל הלכה ומאמר חז"ל, ואף בדברים שרגילים לדוש בעקב, כי אצל אבא לא היה נפק"מ בין לומר קרבנות לפני התפילה למצוה אחרת, ולדוגמא בסעודת שבת לפעמים היו אוכלים קרוב לעשרה בחורים וכשהיה שם כהן אבא היה צוהל ושמח באמרו יש כאן מצוה של "וקדשתו" וכל הסעודה בכל פרט אבא לא הסיח דעתו מהמצוה של וקדשתו.

גם בעסקו מתוקף תפקידו ומרוחב לבו בכל יום בעשרות מעשי חסד היה מודגש שאין כאן טוב לב גרידא אלא רצון לקיים רצון ה' ומתוך עבודה שלא יהיו הדברים מלומדה, וסיפר אחד ממקורביו שהתעסק פעם באיזה ענין, וכאשר אנשים הטריחוהו סח לפני אבא שאנשים מטרידים אותו, ואבא תמה "מטרידים? כל אדם שאתה מדבר איתו הוא מעשה חסד, כל אדם זה מצוה תשמח שיש לך את הזכות לעזור לאנשים".

במצות נר חנוכה היה אבא עומד וטורח טרחה רבה בהכנת הפתילות בשמחה ובהתלהבות. ברגש העדין שבו לא יכל להבין איך אפשר לקנות מן המוכן, וכשהיה שומע איזו עצה איך הנר יכול לדלוך ביופי ובהידור יותר היה שש ושמח והיה רושם זאת בפרטות סוג הפתילה, ואיך לפתול, וכמה ייצא הפתיל מן הכוסית וכדומה, והכל למען תהא המצוה החביבה בשלמות היופי וההידור.

אבא היה עסוק בכל החנוכה לראות אם נרותיו דולקות יפה ואיך אפשר להוסיף בנוי ובהידור המצוה, ואת הבאים לביתו היה שואל לחוות דעתם על הנרות, וסיפר אחד ממכריו שפעם התקשר אליו שעבר על יד ביתו וראה שנרותיו דולקות יפה והוא מתענין איך הוא עושה את הפתילות.

לפני כל מצוה ואחריה היה "עושה" עסק גדול מן המצוה עד שהיה ניתן לחוש את האושר שיש בקיום מצוה, מלבד מה שהדברים נבעו באמת מאושר פנימי היה בזה אף מטרה לעורר ולהפנים את הזכות והתענוג הגדול שיש במצוה.

ומלבד זאת היה בזה ענין גדול בחינוך, אבא היה אומר שצריך הרבה להשקיע ע"מ שהילדים יחוו את העסק מן המצוה, ושיש לדבר כמה ימים קודם על המצוה ופרטיה והלכותיה ולעורר ציפיה לקיום המצוה. חדר למודו של אבא היה במקום בו מדליק את הנרות ושאבא היה יוצא מחדרו היה אומר לילדים "קשה לעזוב את החדר שבו דולקים הנרות", אמירה זו שמטרתה היתה לחינוך הילדים נבעה מפנימיות אמיתית.

בגבור עליו חוליו עת כי כוחות הגוף עצבוהו ניכר היה עוז עבודתו, היה אומר שהיום צריך לתכננו כבר מהלילה שלפניו, וכך היה מחשב את כל היום לשעות ודקות, ובתקופה שסבל על המעיים היה קם בחלישות גמורה כשעתיים לפני התפילה כדי שיהא מוכן בגוף נקי, וכדי שהתפילה תהיה מתוך רוגע ומתוך הכנה, ובעת שהיה צריך ליסוע לביה"ח הוא חישב שמבחינת ניצול הזמן עדיף לו להתפלל בביהכנ"ס של הביה"ח וכך היה עושה היה מגיע זמן רב לפני התפילה כדי שיוכל להתפלל במתינות, אבל לאחר זמן שם ליבו שבביה"ח מפני טומאת כהנים אין ברכת כהנים, ולכן שווה להיות עוד כמה שעות בביה"ח בשביל לא להפסיד ברכת כהנים (היה תקופה שבביהכנ"ס שהוא היה מתפלל לא היה כהנים ואבא היה משלם לשני כהנים כדי לזכות בברכת כהנים מדאורייתא).

וכך בחנוכה האחרון לחייו אבא היה בחלישות גדולה והיה צריך בכל יום לקבל מנות דם והיה קם בבוקר מוקדם כדי שיוכל להיות בביה"ח מיד אחרי תפילה בנץ החמה, ע"מ שיוכל להגיע הביתה חצי שעה לפני ההדלקה כדי להדליק מתוך רוגע והכנת הנפש, לא ניתן בכלל להבנה איך בכזו חלישות הגוף וכשהמוגלובין וערכי הדם כ"כ נמוכים שייך בכלל לקום מהמטה, אבל אצל אבא המצוה היתה חיותו ולמענה היה מזנק מהמטה. כל היום סבב סביב ענין זה אם יוכל להגיע בזמן להדלקת נר חנוכה תוך כדי שהוא מפציר בתפילה ומבקש גם מאחרים שיתפללו בעבורו שיזכה להגיע לפחות חצי שעה לפני ההדלקה כדי שיוכל להדליק מתוך הכנת הנפש, ואכן בסעייתא דשמייתא מיוחדת הגיע אבא בכל יום כחצי שעה לפני הדלקת הנרות והרבה להודות על כך.

אבא סיכם עם אחד מבניו שלומד בסמוך לביתו שבסוף סדר הבוקר ישאיר את הפלאפון זמין כדי שאם הוא רואה שהוא מתעכב יוכל להתקשר אליו שיכין לו את הנרות, וכשיבא הביתה יוכל להתכונן ברוגע להדלקה, אבל תנאי התנה עימו שרק אם לא יוכל להגיע בשיעור זמן להכין בעצמו יכין עבורו שלמרות חולשתו הרבה לא הסכים לוותר על הכנת הפתילות.

כשאבא הגיע הביתה וראה שהנרות מוכנים מיד התקשר להודות שהכין לו את הנרות, והיה מדבר בהפלגה גדולה על הטובה הגדולה שעשה לו, סיפר הבן אמנם מכיר הייתי את גודל מדת הכרת הטוב של אבא אבל הפלגה זו על שום מה? אבל אחר מחשבה הבנתי שאצל אבא מצוה זה כל החיים.

במשך שש שנים אבא היה חולה כאשר בתוכם היתה תקופה שהמחלה לא היתה פעילה, ובתקופה זו היה עובר בדיקות לוודא את מצבו, ובאחד מימי החנוכה הגיע מכתב המבשר שהמחלה חזרה, ואמא שתבלח"ט קיבלה את המכתב, ובעוז רוחה לא הראתה לו עד לאחר החנוכה, ואמרה לא יכלתי לקלקל לך את החדוה שיש לך בזמן הדלקת נרות חנוכה.

בימים האחרונים לחייו של אבא כשהיה באפיסת כוחות ממש אמרה לו אמא תבלח"ט "הרבה טרחתני לפניך, אני לא מבקשת אלא דבר אחד ברכני" ואמר לה אבא "אני מברך אותך שתזכי לעשות הרבה מצוות" כי זו היתה תמצית חיו של אבא.

תודתינו אף הפעם לש"ב ברוך הכישרון הג"ר יצחק טרגר שליט"א אשר היה לנו לעזר בעריכת קונטרס זה, ישלם ה' שכרו ותהי משכורתו שלמה.

ויה"ר שיהיו הדברים לנחת רוח לפני אבינו שבשמים, ולעילוי נשמה לאבינו, ונזכה שיקיצו וירננו שוכני עפר בב"א.

חנוכה

חנוכה - שבועות

עיין בשו"ע (סי' תכ"ח ס"א) שלעולם חג השבועות הוא באותו יום של חנוכה. וראה דבר נפלא בביאור הגר"א (סק"ב) וז"ל "ועוד נתנו סימן יום א' של שבועות הוא יום א' של חנוכה וסימן כי נר מצוה ותורה אור אם לא בשלמה שאז הוא ביום ב' של שבועות ויום א' של חנוכה הוא יום פורים" עכ"ד הגר"א. וחזינן שייכות בין שבועות לחנוכה מלבד מש"כ בספה"ק (ראה שם משמואל שנת תרע"ה ועוד) ששניהם בחודש השלישי. וראה בשפת אמת (תר"מ ותרמ"ד) בשם החידושי הרי"ם זצ"ל שדקדק מלשון המשנה בביכורים (פ"א מ"ו) שמביאים ביכורים **"מעצרת ועד החנוכה"**, שחז"ל רמזו במשנה שלא אמרו עד כ"ה כסלו, רק עד חנוכה לרמז כי שמחת החג של שבועות מאירה עד החנוכה.

חנוכה - תורה שבע"פ

איתא ביומא (כ"ט א) אסתר סוף כל הניסים, והקשה בגמרא והאיכא חנוכה, ומשני דניתן לכתב קאמרינן. ומבואר דיש ב' סוגי ניסים, ניסים שניתנו ליכתב, וניסים שלא ניתנו ליכתב, ונס חנוכה שייך לניסים שלא ניתנו ליכתב. וביאור הענין כי איתא במהר"ל [ראה מהר"ל בנצח ישראל] דמה שד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, הוא משום שכלל ישראל אינו נמצא במקום אחד, וכך גם התורה, והיינו דאורייתא וישראל חד הוא, ולעומת מצב שנמצא אחד מהם, כך הוא מצבו של השני.

ושני תקופות הם במצבה של תורה, הא' הוא תורה שבכתב, דהיינו חמשה חומשי תורה וכ"ד ספרים שהם כולם בנבואה, שענינם הם מסורה שכולה נמסרה מלמעלה מפי הקב"ה ע"י מרע"ה והנביאים, ואין בזה מגע ידי אדם כלל, ול"ש בה לא הוספה ולא גרעון.

והב' הוא תורה שבע"פ, שזה הכח הנמסר לחכמי ישראל לדרוש לפי דעתם וחכמתם ב"ג מדות ובסברתם, והוא מעשי ידי אדם, ואף דהאמת דגם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל כבר ניתן מסיני, אבל צורה החיצונה של הדברים הוא מעשי אדם. וזה הביאור בשיטת השו"ע הגר"ז בהלכות ת"ת (פ"ב הי"ב) דבתורה שבכתב מקיים מצות ת"ת אף שאינו מבין משא"כ בתורה שבע"פ.

וכנגדן התקופות הם תקופת בית ראשון ותקופת בית שני, שתורה שבכתב והנבואה היו בבית ראשון, ואח"כ פסקה הנבואה והתחילה תורה שבע"פ שזה הי' בבית שני, וכמבואר בחז"ל (בפרקי היכלות פכ"ז ט') שלא רצו לבנות את הבית עד שיגלו להם תורה שבע"פ.

גם ההנהגה הניסית נתחלקה כך, שבתקופת תורה שבכתב הניסים היו מן השמים כגון יציאת מצרים וקריעת ים סוף, וסנחריב וכו', וגם נס אסתר הגם שהי' מלובש בטבע, אבל הרי אחרי כל המעשים נתגלה יד השי"ת שסיבב כל הענינים, ומצד ישראל לא הי' כלום מלבד זעקה ותפילה. מה שאין כן בתקופת חשמונאים דהיא תקופת תורה שבע"פ, גם מהלך הניסים היה באופן של מעשי אדם, ואף דבאמת הכל מהקב"ה דזה הוא "מסרת גבורים ביד חלשים", והיינו דיש כאן התייחסות למסירה שהיתה ביד החשמונאים, אלא דהמסירה היתה מהקב"ה, אבל הי' מהלך דמלחמה שהיא בידי אדם.

משא"כ בעל הניסים דפורים איתא "הפרת את עצתו" וכו', והכל רק ביחס למעשה ידי הקב"ה עצמו [ומלבד הענין דתליית המן שזה הי' מעשה ידי אדם, הכל תלוי במעשה דהקב"ה עצמו] ובאמת דמהלך הענין כך הי' דחנוכה הי' במהלך דמלחמה, ואילו פורים מצד היהודים הי' רק תשובה תענית ותפלה

[ועי' בקובץ מאמרים עמוד רס"ג מש"כ בענין זה והיא דכשהגזירה היא על הגוף היא מהקב"ה, ואין עצה מלבד תשובה ותפלה, משא"כ כשהגזירה על רוחניות הוי מעשה שטן].

וזה הוא ענין דחנוכה לא ניתן להיכתב, דאין מקום למהלך כזה של ניסים בתורה שבכתב, והוא נשאר בגדר תורה שבע"פ, ומשא"כ אסתר שניתן ליכתב, ויש להוסיף דהנס עצמו אירע ע"י מנורה, ומנורה רומז על תורה שבע"פ [עי' להלן].

וראה מדרש תנחומא פרשת תצוה ועוד, ד"מעשה ידיך תכסוף" זה מנורה, ולכך בזמן בית שני דזה הוא זמן תורה שבע"פ הי' הנס ע"י המנורה.

מנורה - תורה שבעל פה

עי' שבת (כ"ג ב) "אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנין ת"ח". עי' ר"ח שם דקאי על נר חנוכה [וכן מבואר במ"מ פ"ד הי"ב] וצ"ב מה השייכות בין נר חנוכה לבנים ת"ח.

עוד יש לבאר הא דאומרים בעל הניסים "זדים ביד עוסקי תורתך", וצ"ב מה דנתייחד כאן הענין ד"עוסקי תורתך", ולא כתוב "הוגי תורתך" או "לומדי תורתך", ועוד מצאנו הא דנתייחדה מצות מנורה משאר עבודת המקדש דענין עבודתה ממשיך גם לאחר החורבן, כמש"כ הרמב"ן בר"פ בהעלותך, וכן איתא בר"ן (שבת ד"ט מדפי הרי"ף) דאיסור הנאה מנר חנוכה הוא משום דעשאוהו כמנורה וצ"ב.

א. וז"ל "וראיתי בילמדנו וכן במדרש רבה, הקרבנות כ"ז שבהמ"ק קיים הם נוהגים אבל הנרות לעולם מול פני המנורות. והנה דבר ידוע שאין בהמ"ק קיים והקרבנות בטלים מפני חורבנם אף הנרות בטלים אבל לא רמזו אלא לנרות של חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותינו".

ונראה לבאר, דהנה בגמרא בב"ב (ד' כ"ה) מצינו דמנורה רומזת על חכמה הרוצה להחכים ידרים וסימנך מנורה, ולכאורה הרי הארון הוא הרמז לתורה שהיא חכמה. עי' בנצי"ב בעמק דבר (שמות כ"ז כ' ובפרק ל"ז י"ט, ובסוף פרשת נשא ועוד) דמנורה הוי רמז לתושבע"פ משא"כ הארון שהיה כנגד תורה שבכתב. ויש להביא מקור לזה דברבינו בחיי (פ' תרומה כ"ה ל"ט) הביא בשם רבנו חננאל "דמנורה הוי כנגד חכמי ישראל", והרי חכמי ישראל הם ענין תורה שבע"פ. וכן בסנהדרין (כ"ד א') בנבואת זכריה על המנורה, דרשו שם דקאי על ת"ח שבא"י ות"ח שבבבל, והיינו דמנורה הוי הוראה לתושבע"פ.

והענין בזה הוא, דמבואר ברמב"ן (בר"פ תרומה) דמשכן הוי המשך למעמד הר סיני, ובארון ה' המשך לנתינת תורה שבכתב, וכיון דבהר סיני ה' גם נתינת תושבע"פ, מוכרח להיות גם מקום במשכן שהוא כנגד תושבע"פ וזו המנורה.

ומה שהמנורה מרמזת על תושבע"פ הוא עפ"י מה דאיתא במדרש תנחומא תצוה ועוד, ד"למעשה ידיך תכסוף" קאי על המנורה. והביאור בזה דהמנורה ה' בה מעשה אדם בכל עת, שהרי דלקו בה נרות בין ביום ובין בלילה לשי' הר"מ, וגם אי נימא דלא כהר"מ הרי לכל הפחות נר המערבי ה' דולק תמיד, וה' מעשי אדם נמשכים במשך כל הזמן,

ויתכן דזה הענין שה' צריך במנורה אף הכאה בקורנס, דאף שנעשית מאליה מ"מ צריך מעשה אדם, וכן בתורה צריך מעשה אדם ועי"ז זוכה לגלות מה שניתן כבר. וזה הוא ענין "יגעת ומצאת", וזה ענין תורה שבע"פ שחלוקה מתורה שבכתב שאחרי שניתנה אין מקום למעשי אדם, משא"כ תושבע"פ דמתחדש כל הזמן והמנורה היא כנגד זה, וממנה יוצאת השפעה של תורה שבע"פ (יעוי"ש בנצי"ב פ' תצוה על כפתור ופרח) ועיקר ענין אור הוא במדרש תנחומא ריש פרשת נח "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" זהו תורה שבע"פ.

וכיון דהמנורה מרמזת על תושבע"פ לכן צריכה עבודתה לימשך גם אחרי החורבן, כמו שתושבע"פ ממשיכה לעולם, וע"כ "שלך קיימת לעולם" וכדברי הרמב"ן, ולכן הוא ע"י שבט לוי ד"שפתי כהן ישמרו דעת", ולוי ה' ראש הישיבה וכמבואר בר"מ (הל' ע"ז סוף פ"א) "ויעקב אבינו לימד בניו כולם, ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' וכו', וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה כדי שלא ישתכח הלימוד".

וחנוכה הוא המשך לעבודת המנורה [ובזה נרמז דלא רק שבט לוי בלבד וכמבואר בר"מ הלכות שמיטה ויובל (פי"ג הי"ג) "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים וכו'"] כי עיקר גלות יון הוא ברוחניות, והיינו מה שמנגד חכמת יון לחכמת ישראל, וחכמת ישראל היינו תורה שבע"פ, וזהו "זדים ביד עוסקי תורתך" **דעסק** התורה היינו תורה שבע"פ כמבואר בב"ח או"ח סי' מ"ז.

ולכך "הרגיל בנר הויין ליה בנין ת"ח" דנר חנוכה היינו עבודת המנורה, שהיא ההשפעה של תורה שבע"פ, וכמש"כ בבני יששכר במאמרי חנוכה (מאמר ב' אות י"ב) בשם האמרי פנחס [קאריץ] דל"ו נרות כנגד ל"ו מסכתות. ושרש הדבר הוא ל"ו שעות של אור הגנוז, שאור הגנוז ממשך להופיע ע"י התורה [ועיין בתנחומא פרשת נח וזוהר ח"א עמוד רס"ד].

חנוכת המזבח

איתא בפסיקתא (פסקא ו) וכ"ה בילקוט שמעוני (מלכים רמז קפ"ד) "מאד עמקו מחשבותיך מהו מאוד עמקו מחשבותיך אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד א' בניסן, וכו' והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק וכו', ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה המלאכה בו, אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שילם לו הקב"ה חנוכת חשמונאי" [ועי' בשבלי הלקט קפ"ט דהוא חנו כ"ה].

וצריך ביאור דאם אכן הי' סיבה שחנוכת המשכן תהי' דוקא בחודש שנוולד בו יצחק, למה חנוכה אחרת יכולה להיות בכסלו, ועוד יש להבין, הרי היו עוד חנוכות כמו חנוכת בית ראשון ובית שני, ומדוע דווקא חנוכת בית חשמונאי נבחרה להשלים בחודש כסלו.

עוד שינוי מצאנו בהך חנוכה, דחנוכה זו הרי נשארה לדורות, דבאור זרוע (אות שכ"א) וכן במהרש"א (שבת כ"א) ועוד, כתבו דאחד הטעמים שנקרא חנוכה, ע"ש חנוכת המזבח והבית שהי' בימי חשמונאי.

וראה באור זרוע הלכות חנוכה שם בשם המדרש דאמר הקב"ה לשבט לוי דשלהם [הנשיאים] לא הי' אלא יום א' לנשיא ולפי שעה, וחנוכה שלך תהי' ח' ימים ולדורות, ושם המשיך בדבריו דזהו חנוכת המזבח.

וכן מצינו ברמ"א (ס' תר"ע) דענין הסעודות בחנוכה הוא על חנוכת המזבח [ועיין העתקת דברי המרדכי הארוך בחי' אנשי שם בפ' מקום שנהגו, דמבואר במגילת תענית דנקבע יו"ט ע"ש חנוכת המזבח שהי' אז, ודברי המרדכי הם מקור לדברי הרמ"א]. ועי' משך חכמה (פרשת בהעלותך) דמש"כ הר"מ שהם ימי שמחה הוא מדין חנוכת המזבח. וכ"ז צריך ביאור דחנוכה זו נשארה לדורות יותר משאר חנוכות.

והנה איתא במהר"ל נצח ישראל (פ"ד) דבית הראשון הי' בזכות האבות, ובית שני הי' בזכות כלל ישראל, וזה פשר הענין שמצינו ביומא (דף ל"ט) דבבית שני פעמים הי' דולק נר המערבי ופעמים הי' כבה, כי הי' תלוי במעשי ישראל.

ובמשכן שהוא כבית ראשון היה צריך לזכותו של יצחק והיינו מסירות נפש, שהיא המידה המיוחדת של יצחק, כדאי' בשבת (פ"ח ב') "הא קריבית נפשי קמך" [ולכן בית ראשון נקבע בהר המוריה שהוא המקום של עקידת יצחק] אלא דבמשכן שהוא בזכות האבות זכו לכך מחמת יצחק, אבל בבית

שני היו צריכים לכך מזכות עצמם, ולכן בחדש כסלו שבו מסרו נפשם זכו להשרות בו שכינה.

וזו היא הסיבה שחנוכה זו קיימת לעולם, כדאי' בילקוט שמעוני (שמות ל"א) "כל דבר ודבר שמסרו ישראל נפשם עליו נתקיים בידם ומה שלא מסרו לא נתקיים", וכיון דעל חנוכה זו מסרו נפשם, נתקיים לעולם.

השראת השכינה

במגן אברהם (הל' שבת ס' רצ"ה) כתב דהחשמונאים כשיצאו למלחמה אמרו "ויהי נועם". והנה זו תפלה להשראת השכינה במעשה ידיהם, וכמ"ש רש"י בסוף פרשת פקודי, שמשם רבנו א"ל "יהי רצון שתשרה וכו' ויהי נועם", וכן פרש"י בתהילים (צ' י"ז) וראה ט"ז (ס' רצ"ה סק"ג) "דויהי נועם שייך למלאכת המשכן וע"י שרתה השכינה, וזהו ואתה קדוש יושב תהילות ישראל" עכ"ל הט"ז.

ויש להסמך מ"ש במס' סופרים (פ' כ' אות ה') "מה יפית במזוזה ומה **נעמית** בנר חנוכה", דע"י הנר חנוכה ששרתה שכינה במעשה ידיהם היו ישראל במצב של **נעמית** דהיינו השראת השכינה.

ואיתא בישעיה (פרק ל' פסוק כ"ו) "והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים" דלעת"ל יהי' כאור שבעת הימים, וכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פכ"ט) "ואשר יראה לי שהוא רומז אל ז' הימים של חנוכת הבית אשר היה בימי שלמה, אשר לא היתה מעולם לאומה מעלה והצלחה ושמחת הכל כמו שהיתה בימים האלו". ומבואר שם בר"מ דהפי' בזה, כיון דלא היה לישראל זמן יותר טוב מימים אלו של חנוכת בית ראשון לכן היה אור זה.

והביאור בזה דבבנין ביהמ"ק נגלה שמעשה ידינו צלח בידינו, וזכינו שישרה הקב"ה עלינו שכינתו, והרי זו היא תכלית כל הבריאה שיתגלה כבוד שמים, וכשיש בתחתונים מקום לעליון ומתגלה כבודו בתחתונים הושלם הכל.

ואפשר דזה הענין מה שמציינים בחנוכה את הענין של חנוכת המזבח הן מש"כ הרמ"א דזה ענין הסעודות, וכן הרי לכמה מן הראשונים השם חנוכה הוא ע"ש חנוכת המזבח, כי זמן החינוך של בית המקדש הוא מראה גודל הבטחת האומה כמבואר שם בלשון הר"ם.

טפח הסמוך לפתח

יתכן לומר דהרמז בזה, כי הגם שמדליקין מחוץ לבית ויש כאן הארה מבפנים לבחון וצריך לפרסם הנס, מ"מ צריך להיצמד לפתח הבית, ולא יותר מדי בחוץ ודו"ק.

חנוכת המזבח

ידוע התי' על הקושיא שהרי טומאה הותרה בציבור וא"כ מה הוצרכו לנס חנוכה, ותירצו [ראה חת"ס שבת כ"א וציונים לתורה להגר"י ענגיל ועוד] דשאני חינוך המזבח שרצו שלא יהי' בטומאה כלל.

ויש להסמיק לזה מה דכתוב בפ' וישלח (ל"ה ב) "ויאמר יעקב וגו' הסירו את אלהי הנכר וגו' ונקומה ונעלה וגו' ואעשה שם מזבח", וכתב שם הרמב"ן דודאי היתה ע"ז שביטלה והיא מותרת להם, אבל יעקב ציוה להסיר אותה לטהרת הקודש שיהיו ראויים לעבוד את ה' ולהקריב לפניו קרבן [עי' מש"כ בעולת יצחק על התורה דמה דיעקב אמר לבניו רק עכשיו להסיר ולא קודם, דעד עתה לא היה נחשב לפגם, דכל אדם לפי מדרגתו כך צריך להיות הנהגתו, ומה שהיה קודם כשר, בדרגה נוספת כאשר עולה הרי זה פגם, וכשעולים לבית אל יש דרגה אחרת וחייבים אחרים].

שלך קיימת לעולם

איתא בבת עין בשם המגיד ממעזריטש, וכן בספר מאור עיניים עה"פ "נלכה עד כ"ה" דמרמז על חנוכה שהוא בכ"ה כסלו. ויש לבאר קצת בדרך

רעיון דהרי ענינא דנר חנוכה הוא "שלך קיימת לעולם" שנאמר לאהרון הכהן וכמו שכתב הרמב"ן, דהיינו ששייך עבודת ביהמ"ק גם אחרי החורבן ע"י הדלקת נ"ח, ונמצא דיש בעבודת הנרות שייכות לעבודת ביהמ"ק, וזה פעל אברהם אע"ה שהלך להר המוריה שהוא מקום המקדש.

נתרשלו בעבודה

בב"ח (סימן תר"ע) כתב טעם הגזירות לפי שנתרשלו בעבודה. ושמעתיה בשם המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל שהעונש על שנתרשלו בעבודה היה ע"י שלקחו מהם לגמרי את העבודה, שהרי נתבטלה העבודה, וכן משמע בלשון הב"ח.

והב"י בזה עפ"י המפורסם מהגר"י בלאזר זצ"ל [ראה בספר תורת רבי ישראל סלנטר] דבמה שאין מחשיבים ומזלזלים אין את התועלת מהדברים, ובזה ביאר הא דלא יחם לדוד שמבואר במסכת ברכות דף ס"ב כל המבזה בגדים אינו נהנה מהם לבסוף [ומובא ברש"י ריש מלכים] וה"ה כאן זה שנתרשלו מעיד על חוסר חשיבות, וכיון שלא החשיבו ניטלה מהם העבודה לגמרי, ולפי"ז יש הבנה נוספת בהא ד"מהדרין ומהדרין מן המהדרין", "ונ"ח מצוה חביבה היא עד מאד" כלשוננו של הרמב"ם, ויש בה דינים של הידור יותר משאר מצות, שבזה התיקון החשבת המצוה, והחשק אליה היפוך הרפיון והעצלות.

וענינה של הודאה בימים אלו מתקשר לענין זה, דעיין במסילת ישרים (תחילת פ"ח) שכתב דאחת העצות לקנות הזריזות הוא "ההתבוננות בטובות שעושה ה' עם האדם, וזה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה וכו' ויהיו אלה האמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו, כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמול לו טובתו יתברך לפחות **יודה** לשמו **ויקיים** מצותיו" ע"כ.

וא"כ בימים אלו של הודאה, ההתבוננות בחסדיו ית' זה יגרום לקיום הודאה והחשבת קיום המצות שציונו יתברך, והכרת חשיבות המצוה הרי תוליד אצלנו מדת הזריזות אשר היא בהיפוך מנתרשלו בעבודה.

נתרשלו בעבודה

ע' סוכה (נ"ו ב') במעשה דמרים בת בילגה ומבואר דזה היה כשנכנסו היונים להיכל, ואח"כ כשקנסו אותם ה' זה כשגברו בית חשמונאי, והרי דבר הוא שהיה זה בהזדמן בעת גזרות יון, והתיקון היה כשנצחום.

והביאור בזה דבתנו"ד הב"ח סימן תר"ע הרי מבואר דע"י שנתרשלו **בעבודה** נסתלקה **העבודה**, דהעונש היה במה שנתרשלו, על מה שנתרשלו. והתיקון ה' במס"נ על **העבודה** ע"י עובדי **העבודה**

ומרים בת בילגה הרי מבואר בגמ' דמה שקנסו לבית אבוה הוא משום "שותא דינוקא" עיי"ש, וברש"י שם שביזה את העבודה. וכבר ביארו בזה [הסבא מקעלם צ"ל ראה באור הרש"ז ויקרא עמוד ק"ג ובעוד ספה"ק] דאין הפי' דאביה ג"כ דיבר כמוה "עד מתי אתה מכלה..." אלא שלא כיבד את העבודה בביהמ"ק והי' לו לטורח, וזה השייכות לענין של נתרשלו בעבודה שגרם לגזרות יון ומה שנכנסו להיכל, ולכך באותו זמן היה מעשה דמרים. והתיקון היה ע"י שקנסו לכולם על רפיון בעבודה.

ביטול היצר הרע של ע"ז בימי החנוכה

בגמרא במנחות (דף ס"ד ב') איתא שם מעשה בענין העומר, וכתוב שם **שמרדכי** אמר, וברש"י כתב שהוא אותו שהיה בזמן אחשורוש. והמעשה שהיה שם בגמ' היה כמה שנים אחרי ניצחון חשמונאים דהרי היה בזמן הורקנוס ואריסטובלוס, וראה שם בתוס' שתמיהו דהאריך ימיו כ"כ. ועיי"ש בהגהות ר"י עמדין.

וב"ד הגר"י טרגר שליט"א העיר בזה דבדרשות חת"ס (דרוש כ"ו) איתא דגמר הענין של מה ששחטו את יצרא דע"ז ה' במס"נ דחשמונאים [וכן הוא בשפ"א (חנוכה תרמ"א) וז"ל וענין זה נעשה בימי חנוכה שפסעו אנשי בית שני וביטלו כחו של היצר הרע כאשר חכמים הגידו בביטול יצרו של עבודה זרה וכו'] וא"כ הרי מבואר דהיה זה השלמה של אנשי כנה"ג ששחטו

ליצה"ר, ולכן נשתייר מרדכי הצדיק שהיה מאנשי כנה"ג והאריך ימים עד אז כדי להשלים הענין של ביטול היצרא דע"ז.

שלא ע"פ מעשיהם

יש דבר נפלא ונורא! ביערות דבש (ח"א סי' ח' קס"ה) [כן הראני ב"ד הג"ר יצחק טרגר שליט"א] דמאי דחנוכה לא ניתן ליכתב (עי' יומא כ"ט) דבאמת הפוקרים לא עשו תשובה, ועדת החסידים הם לא היו מעולם בעדת החוטאים, וה' חס על עמו בלי תשובה, וזה בגדר נס גדול ונפלא והוא בגדר "כבוד אלוקים הסתר דבר" שעשה ה' נגד הנימוס, וזש"כ בתהילים (ק"ב) "תכתב זאת לדור אחרון" דקאי אפורים והיינו כשעתידין לעשות תשובה כמבואר בפסוק של "פנה אל תפילת הערער" תכתב, אבל כשאנו כן לא נכתב.

ויש כאן יתכן עוד העמקה, כי בזכות צדיקים אלו ומסירות נפשם היתה הצלה גם לאלו שלא זכו, ונמצא שנתפשט כוחם על אחרים ג"כ [ואולי מישך שייך לדברי רבותינו זי"ע שנ"ח הוא בדווקא למטה מעשרה ובחין ובלילה, והבן].

ויש להוסיף עוד בזה דב"ד הגר"י טרגר שליט"א האריך בקונטרסו, דהוא דבר מושכל דאם זכו שלא לפי מעשיהם, הרי ע"כ זה מחמת התעוררות מידת **הבן** שיש בכלל ישראל "שבין כך ובין כך קרוים בנים" כנודע אפילו כשאינן עושין רצונו של מקום וכדקיי"ל כרבי מאיר בקידושין דף ל"ו, וכתב הרשב"א בתשובות סי' קצ"ד, וסי' רע"ב שאע"פ שתמיד הלכה כר"י נגד ר"מ, מ"מ פה הלכה כר"מ! כי פסוקי דייקא כוותיה עיי"ש.

והוסיף בזה חתני הר"נ פרצוביץ' נ"י דמצינו הידור מצוה ביציאת מצרים "זה אלי ואנוהו" ודרשו חז"ל "התנאה לפניו במצות" וכן בנ"ח "מהדרין ומהדרין מן המהדרין", ואמר דענין בנים שמוזכר על כלל ישראל הוא בקריעת ים סוף "מלכותך ראו **בניך**" "וראו **בניו** וכו'"

ויש להבין באופן נפלא עפ"י המבואר במסילת ישרים (פי"ח) וז"ל "אמנם מי שאוהב את הבורא יתברך וכו' יקרה לו במי שיראה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא וכו'" ע"כ. חזינן דחילוק יש בין בן לעבד, שבן עושה את רצון אביו יותר ממה שמחויב, משא"כ עבד עושה את מה שצריך ולא יותר, ולכן כשנתעורר מידת בן יש מקום להידור מצוה של התנאה לפניו ולכן מהדרין כ"כ בנ"ח.

גזירת המילה

בספר יוסיפון ובמגילת אנטיוכוס מבואר דהיוונים נלחמו נגד "מילה", וי"ל דמלכות יון שייכת בחכמה אבל לא הסכימו שהחכמה מחייבת לפעול למעשה והיא נשארת במושכלות [כידוע המעשה מאריסטו שאמר "כעת אינני אריסטו"], וא"כ הרי מבואר בחז"ל בראשית רבה (פי"א אות ב') וכ"ה ברש"י שם בענין מילה ששאלו לר"ע אם חפץ הקב"ה במילה אמאי לא ברא את בני האדם כשהם נימולים, והשיב דכתיב "אשר ברא אלקים לעשות", והיינו דהקב"ה הניח לנו שנעשה ונשלים בבריאה, וממילא מובן היטיב שלכן גזרו היוונים על המילה, כי זה הרי מרמז על "המעשה" ושלא די בחכמה ודו"ק.

[שמעתי ממו"ז הר"א טרגר ז"ל שזה הענין דעשיו נולד כשהוא עשוי כבר, והיינו שאין לו חלק בעשי' ותיקון, וזה הענין שעמלק זרק מילות כלפי מעלה, ומשום דבמילה מרומז כח המעשה שבזה אין להם חלק ואמרו "באלו בחרת טול מה שבחרת"].

ויש להעמיק עוד יותר עפ"י מ' ששמעתי מהגרש"י בורנשטיין שליט"א מדברי רש"י בקהלת (א' ט') החילוק בין שאר חכמות לתורה, שכל החכמות אין בהם חידוש, אלא מה שהי' כבר נברא בששת ימי בראשית, משא"כ בתורה וכו' יעוש"ה.

והרי מבואר במהר"ל בספר נר מצוה דעיקר התנגדות יון הוא לחכמת ישראל, והיינו כמ"ש בספה"ק דהוא ענין תושבע"פ, דשם יוצאת לפועל כח החידוש של ישראל, ונמצא דיון וחכמתה הם במה שיש כבר בבריאה, וישראל וחכמת התורה הם במה שלמעלה מהבריאה שהיתה כבר ואדרבה בכח החידוש.

ומילה אשר אי"ז מעצם הבריאה אלא חידוש בבריאה, לכך יון מתנגדים לזה [וכן קידוש החודש דהוא ענין חידוש שאינו קיים בבריאה].

מסירות נפש

הענין של מסירות נפש בגלות יון, משום דמסי"נ הוא למעלה מהכח הקיים, דהנה הקיים רוצה בחיים, ולמסור נפש הוי יותר מכח הקיים, ואינו בטבע אלא מעל הטבע, ובא לידי גילוי דוקא בגלות יון.

ושמעתי מהגרש"י בורנשטיין שליט"א דאיתא ברש"י פרשת נח מהמדרש, דשם נתאמץ בכבודו של נח ולא יפת, כיון דמאמץ הוא כבר יותר מהכח הרגיל, וזה לא שייך ביפת אבי יון.

והוסיף עוד דלכן איתא ברש"י שם בפרק ט' פסוק כ"ג בשם המדרש רבה שם (ל"ו ו') "שמכיון ששם נתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו **לטלית** של ציצית", ולא רק לציצית וביאר הגרש"י שליט"א דהוי מידה כנגד מדה, דשם נתאמץ יותר מהטבע, לכך זכה דגם הדבר הטבעי דהיינו "בגדים" יהי' חפצא דמצוה.

נס מחודש

עי' בפ' יריעות שלמה [למהר"ש קלוגר שנדפס בסידור בית יעקב] בפירוש על הניסים דהארץ דשאני נס חנוכה משאר הניסים, דכל הניסים כך ה' בתחילת הבריאה, ותנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית והתנה על הים שיקרע וכו'.

משא"כ נס חנוכה דהוא ענין הנולד אח"כ. אבל פורים הוי כשאר ניסים, ולכן בגמ' חולין קל"ט אמרו רמז למרדכי מנין, ורמז לאסתר מנין, ורמז להמן מנין, ומשום דאם היה מתחילה כך בבריאה, צריך למצוא לכך רמז בתורה משא"כ חנוכה.

וטעם החילוק נראה, דבפורים הוי כשאר הניסים, דה"ל גזירה על הגופים והיו צריכים נס להנצל, אבל בחנוכה שהי' על הנפש, וכמו שכתב הט"ז בסיומן תר"ע בשם הלבוש, וממילא אולי לא ירצו למסור נפשם על כך דהרי בידם הבחירה, ולכך ל"ש שיקבע הנס בבריאה. וזהו הענין שחנוכה לא ניתן ליכתב ופורים ניתן ליכתב (עי' יומא כ"ט).

מהדרין

עי' שבת (כ"א ב') והמהדרין וכו' ופי' רש"י "מהדרין אחר המצוות", והכוונה מלשון **חיזור** דהיינו מחזר אחרי המצוה, ושמעתי להוסיף דברעק"א מהדו"ת סימן י"ג כתב דלדידן שמדליק כל אחד בנפרד, צריכים הבני בית להתכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, דאל"כ ל"ש לברך, וא"כ נמצא שבאמת הבני בית מקיימים את עיקר המצוה ללא הידור, אך ההידור הוא זה עצמו שמחזר אחרי המצוה לקיים בפנ"ע, ולא לצאת יד"ח בשל אחר.

מהדרין מן המהדרין

ענין הידור מצוה, ומהדרין מן המהדרין שמצינו במיוחד בחנוכה נראה לבאר, דהנה אי' בר"ה (ד' ט"ז) "למה תוקעין וכו' כדי לערבב את השטן", וברש"י שם, "משום חיבוב מצוה", והב"י בזה ע"פ מה דמטו משמיה דהגרי"ז זצ"ל, דהרי יש תקנה דרבנן שהתקיעות יהיו על סדר הברכות, ובכל אופן אנו תוקעין גם בפנ"ע, אף שאפשר לקיים את הדין דאורייתא על סדר הברכות, וזה משום החיבוב מצוה.

וענין ערבוב השטן נראה, דהא יש ב' בחינות בדין של ר"ה, בחינה א' של "אם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתוציא כאור משפטינו", דהוא משפט של זכויות ועונות, ויש בחינה של "רחמינו כרחם אב על בנים", דזה בלי משפט, אלא עם רחמי האב. וכשמראים בעצמם הנהגה דמחפשים לחייב עצמם, הרי הנהגתם היא בגדר בן שעושה מאהבה, ולא מתוך שהוא מוכרח אלא עושה כמו שבן עושה מאהבת אביו, וכשעושים באופן זה, מתערבב השטן, דבכה"ג הדין הוא דין אחר.

והנה בחנוכה בזמן הבית הרי היה מצב של חושך ואפילה, והיו בשפל המדרגה של מתיוונים וכו', והנס ה' בבחינת אהבה, וגם הראה הקב"ה שהוא חפץ במצותיהם, דהנס ה' בקיום המצוה [וכמו שכתב הפני יהושע ועוד] וכ"ז בא מאהבת הקב"ה לבניו שחפץ בקיום מצות של ישראל, ולכך דרך העבודה היא בגדר של חיבוב מצוה של אהבת ישראל להקב"ה.

וזה הביאור במה דאיתא בשפת אמת (תרל"ג, תרל"ו, ותר"ס, בשם החידושי הרי"ם) שבחנוכה הוא זמן השפעה אף למי שאינו ראוי כ"כ, והסמיכו לזה הא דנר חנוכה הוא דווקא למטה מ' טפחים, ואף דהשכינה לא שריא למטה מ'. וכן את הדין דאפי' פתילות ושמינים שאין מדליקים בשבת, מדליקין בחנוכה. דיש אפשרות מיוחדת בפנ"ע בחנוכה, והכל הוא משפע אהבה שהשפיע הקב"ה, ומשפיע גם היום, ד"בימים ההם בזמן הזה", והכל הוא מאהבת השי"ת, ולכך עבודת היום היא בהידור מצוה, דיסוד ענינה הוא אהבה כנ"ל.

מהדרין מן המהדרין

ענין המהדרין ומהדרין מן המהדרין. שמעתי מבני הרב צבי נ"י בשם הגר"י פרידמן שליט"א דכיון דה' מלחמה וגזירה על רוחניות, כך גם התשועה היא ברוחניות, ולכך לכ"א הנס היה לפי המדרגה שלו, וממילא הפרסומא ניסא שלו שונה.

מזוזה ציצית וחנוכה

בשאלתות פרשת וישלח (שאלתא כ"ו) הגירסא "ובעה"ב בטלית מצויצת באמצע". והביאור בהא דשייך מזוזה וציצית לחנוכה, שמעתי מב"ד הגרי"א רפפורט שליט"א דהרי בספה"ק הביאו מכתבי האריז"ל דנר חנוכה כיון שמדליקין בחוץ צריך שמירה טפי, ולכך אומרים יושב בסתר, והרי מזוזה הוי שמירה מן המזיקין, וכן ציצית הוי שמירה מן החיצונים כמבואר בתפלה שבשעת העיטוף.

ל"ו נרות - ל"ו מסכתות

בפירוש פענח רזא איתא דמנין היה ליעקב אע"ה שמן שיצק על האבן וכמו דכתיב (בראשית כ"ח י"ח) "ויצק שמן על ראשה", ותי' דהיה מקלו חלול ושם היה שמן שבו היה לומד תורה.

ויש בזה רמז, דכל מעשה יעקב הוא פרשת גלות, והדרך לעבור את הגלות והחושך הוא התורה ועמלה בלילות. וזהו "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" שדרשו חז"ל במדרש תנחומא דקאי על תורה. והוא שורש וענין של חנוכה, דהנרות הם כנגד ל"ו מסכתות שהם האור בתוך חשכות הגלות, וחנוכה הוא מועד שבגלות, ואורה זו תורה ועי"ז עומדים ישראל בגלות.

מצוה מדרבנן

מצוות דרבנן משלימות את התרי"ג ונהי' מנין תר"ך שהן אותיות **כתר**, והמצוה האחרונה מדרבנן הוא נר חנוכה [וכלשון החת"ס "והוא מצוה אחרונה שהיה בבית שני ושארי מצות דרבנן המה סייגים ותקנות לתורה ולא כעין מצוה מחודשת"] והיא המשלימה את הכתר. וכמבואר בבני יששכר מאמר ג' אות ל"ב.

ולכן י"ל דמצוה זו נעשית בפרסום לרה"ר, כי זו מטרת כל המצות לקדש את שמו ית', ולהודיע שיש אלוקים שבראנו, וקידשנו במצוותיו.

פרסומא ניסא

אחי הגרמ"ד שליט"א ציין לדברי הרבנו יונה (שער רביעי אות ה') שכתב "שימצא מרפא אם יעזרהו השם וכו' **ולהודיע לבני האדם** גבורת השם וכבוד הדר מלכותו", וזה ענין נפלא שיש בחנוכה שכל ענינו הוא להראות ולגלות הנס שהוא גילוי כבודו ית'.

תפילה

כתב בספר דברי חיים עניני חנוכה (עמוד כ"ה ד"ה והלכתא נר חנוכה משמאל) וז"ל "בחנוכה שאז מתפשט האור למרחוק לקרב רחוקים מאד עת התעוררות **מאד מאד** אפילו לפחותי ערך לבקש על נפשם ומתחננים הושיעה המלך".

ויש להוסיף דברי המהרש"א עבודה זרה (דף י"ח) מש"כ שם בהא "דאלקא דמאיר ענני", ובדבריו מבואר דיש להתפלל על נס בהזכרת הנס שנעשה בחנוכה, והרי כל מה שהוזכר שם בגמרא הם דברים שלא כדרך הטבע, וכדי לפעול היה צריך להזכיר את נס חנוכה. ומכאן מקור גדול שבוודאי בחנוכה גופא שמזכירים את הנס כל היום, אפשר לפעול ישועות וניסים שלא כדרך הטבע.

ארוממך ה' כי דליתני

"דליתני" בתיבה זו יש לומר בדרך רעיון שני משמעויות דמלבד מה שמשמעותו הוא מלשון לדלות ולמשוך, הוא גם משתמע שעשית אותי דל, דיש הודאה גם על מה שעשית אותנו לדל בבחינת "אודך ה' כי אנפת", כי באמת מכח הצרה צומחת הישועה וביתר שאת, כי דווקא "מגו חשוכא נפקא נהורא", "והעם ההולכים בחושך ראו אור גדול".

וד"ז הן מבחינת הכפרה שיש ביסורים, והן מחמת הרגשת הקירבה שיש להקב"ה בעת צרה [וכדברי התרגום עה"פ בדברים ד' ז' "כי מי גוי גדול אשר

לו אלק' קרובים אליו כה'..." ובתרגום אונקלוס שם "בעידן עקתה" [ובעיקר הישועה שצומחת אח"כ מתוך הצרה, כי אילו היו חיינו כל הזמן בניסים והצלחות לא היינו מרגישים, בבחינת "אין בעל הנס מכיר בניסו" (כמ"ש חז"ל בנדה דף ל"א).]

על הניסים

מי ששכח על הניסים בברכת המזון, תיקנו שיכול לומר "הרחמן הוא יעשה וכו'" ולכאוף מי שלא שכח הפסיד תפלה זו. ושמעתי הפי' דמוכח מזה דמה שאפשר לפעול ע"י אמירת השבח הוא גדול יותר מאשר ע"י תפילה, וידוע מ"ש בשם הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זצ"ל על שמבואר שבשבת אומרים "רפואה קרובה לבא" שהכוונה שהרי בשבת אין מתפללים ברכת רפאנו, אבל כשמזכירים בברכה של אתה גבור "רופא חולים" בזה כבר מביאים רפואה וכמו שכתוב על רבי חייא וכו'.

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים

ידועה קושית התבואות שור בספרו בכור שור (שבת דף כ"א) וכן בישועות יעקב (סי' תרפ"ב) דהרי אין מתפללים על ניסים, ואמאי קי"ל דמי ששכח על הניסים אומר "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים". ובס' דברי שאול להגרי"ש נתנזון ז"ל (דרשות) כתב דשאני חנוכה דשייך שהטבע יהי' נס ודו"ק.

ויש להסמיך לזה דברי מהרש"א בע"ז (י"ח א') עיי"ש שביאר דאלקא דרבי מאיר ענני הכוונה להקב"ה שהאיר לנו בימי החנוכה ודו"ק.

על המלחמות

יש להבין מה שייך הודאה על המלחמות, ויש לפרש דיש ענין מיוחד להלחם באויבי ה' כמו "צרור את המדינים", וכן מבואר בר"מ הלכות מלכים פ"ה ה"ה על מלחמת עמלק שהוא ענין לשנוא ולאיב אותם, וז"ל ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו וכו'" ויש הודאה ע"ז, שיש בלבנו שנאה לאויבי ה' עד שיצאנו למלחמה.

להשכיחם תורתך

ראיתי מובא בשם הגר"א [ראה בספר ויהל אור סוף ספר ויקרא] ז"ל ד"חשך" ו"שכח" הן אותן האותיות. והיינו דגם בחושך וגם בשכחה המציאות אינה משתנה, דהמציאות קיימת רק האדם אינו רואה כי חושך או ששכח.

ועל יון איתא תרוייהו "להשכיחם תורתך" ו"שהחשיכו עיניהם", ואפשר דהענין הוא דהרי יון כח הטבע, והטבע הוא המשכיח את מציאותו ית' שנעלמת ומסתתרת בתוך הטבע, וזהו ענין הפרסומי ניסא לפרסם ולהודיע מציאותו יתברך, והעולם הזה איתא בב"מ דף פ"ג דנקרא חושך, כי עולם הוא לשון העלם כמבואר במהר"ל [כ"ה בפרע"ח שכ"ו פ"ה] דמציאותו ית' נעלמת כביכול, וכל העבודה היא לגלות את המציאות בתוך הטבע.

ובספר ייטב פנים לבעל הייטב לב חנוכה (אות א) איתא "שכן חובת כל היצורים" הוא ר"ת שכחה, והיינו השכחה להודות. כי ידוע דהודאה היא ענין של "הכרה" [כמבואר במלבי"ם ועוד] כמו מודה במקצת והודאת בע"ד, ומכח ההכרה באה ההודאה, וחובת כל היצורים היא להודות, והיינו שלא לשכוח אלא להכיר וממילא להודות, והודאה צריכה שתהיה בפרסום "בחצרות בית ה'", והיינו להפקיע את הנסתר ולהוציאו לגלוי, ולכן בחשך צריך להאיר עם הנרות.

וג' המצות של פרסומי ניסא "פסח, פורים, וחנוכה" הם מצוות של לילה שהוא כמו חשך, ובבית שני ה' זמן של מינות שהיא כפירה בו ית'.

רבת את ריבם דנת וכו'

והיינו כשהרגישו שהמלחמה על העבודה היא מלחמה שלהם והריב הוא שלהם, **ריבם דינם** וכו', דווקא אז "מסרת גבורים ביד חלשים" וכו'.

טמאים ביד טהורים

ע"ד הקושיא למה מזכירים הא דטמאים ביד טהורים ורשעים ביד וכו', י"ל דהנה הקשה הבית הלוי פרשת תולדות במש"כ רש"י ר"פ תולדות "ליצני הדור היו אומרים מאבימלך נתעברה שרה". דהרי מה דשרה ילדה הוא הרי ג"כ נס, ואף יותר גדול מאאע"ה, דשרה היתה איילונית, ומה הועילו שנתעברה מאבימלך, ותרין הגרי"ז דגם שהוכרחו להודות בנס, אבל עכ"פ העדיפו לומר שהי' אצל אבימלך, ולא אצל אברהם.

והביאור בזה דנס צריך שיחייב את המתבוננים בו, ואם אירע נס אצל אברהם אע"ה הרי הוא מחייב שמי שנוהג כאברהם זוכה לנס, אבל אצל אבימלך אי"ז נס מחייב כמובן. וזה גם הפי' במש"כ "ליצני הדור" דלכאוו' הוא שקר ורשעות, ומה ענין זה לליצנות, ולהנ"ל הענין הוא ד"ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות" [מובא בשבט מוסר וראה מסילת ישרים פרק ה'] ורוצים בליצנות לדחות את התוכחה שצריכה להיות מהנס.

ובנס דחנוכה בעינן להדגיש את המחייב שיש בנס, ולא רק עצם הצלת כלל ישראל, ויותר מחייב הוא אם נדע שהנס הי' של רשעים ביד צדיקים, דצדיקים הם הזוכים לנס, וזה נכלל בהודאה שיהי' גם את המחייב שיש בזה ודו"ק.

זדים ביד עוסקי תורתך

עי' בב"י (סימן תרפ"ב) שהא ע"ש הפסוק "זדים הליצוני עד מאוד מתורתך לא נטית". ומבואר דיש קשר בין תורה לזדים, ונראה הביאור בזה, דאיתא בקרא "זד יהיר לץ שמו" ומבואר דזד הוא לץ, דענין ליצנות הפי' הוא זלזול בדבר, וזהו "ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות" שהוא זלזול בחשיבות, והרבינו יונה בשע"ת (ח"ג קע"ד) מבואר דזה ענין "ובמושב לצים לא ישב" דענינם של הליצנים שיושבים בקביעות לדברי הבאי שלא מעסק המלאכה שלהם, ולא בענינים שהם צריכים, וכ"ז בא מחמת בזותם את המצות ושכר

עוה"ב, וזה הרי גם ענין **זדון** שיודע שהיא עבירה ובכל אופן עובר כיון שלא איכפת לי' במעשה העבירה ובעונשה.

והכנגד זה הוא "עוסקי תורתך", וענין עסק בתורה הוא עמלות בתורה עי' ב"ח בהלכות ברכת התורה, ועמילות בתורה הוא מראה את החשיבות שיש לו לתורה שמשום כן עמל בה, וכנגד של זדים שהוא זלזול, יש את העמלות בתורה. וזהו מש"כ "ובמושב לצים לא ישב כ"א בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה".

ויש להוסיף דכנגד מש"כ בב"ח שנתרשלו בעבודה דזה מורה על חוסר חשיבות, כנגד זה מסרו נפש שמסרו את הדבר החשוב ביותר שיש לאדם והוא החיים עבור קיום ושמירת התורה, וכן נשאר לדורות ענין המהדרין שהוא להראות ענין חשיבות שיש לישראל למצוות.

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך

העירוני היכן מפורש דהיה פרסום מהנס חנוכה עד שנהי' שם גדול וכו' [ובחת"ס עמד בזה] אך ראה בחגי (פ"ב בחצי הראשון של הפרק) כל הנבואה "והרעשתי שמים וארץ את הים והחרבה", ושם ברש"י דקאי על הניסים שנעשו בימי החשמונאים, ועוד שם ברש"י דהגוים שלחו כסף וזהב כדאיתא ביוסיפון, והבינו שהקב"ה שרוי בתוכם, וזהו "שם גדול וקדוש".

ויש לבאר דמה שרק בניסים דחנוכה זכו שידעו שהשכינה שורה, דעיין בפרקים הקודמים שאחרי שעלו לארץ ישראל נואשו מבנין ביהמ"ק וכמפורש בפסוקים עיין ברד"ק שם, והיאוש הוא מעין נתרשלו בעבודה, ורק אחרי מסי"נ דחנוכה שהוא היפך הענין של התרשלות ויאוש, זכו שיגאלו.

ומש"כ בקרא "את השמים ואת הארץ ואת הים ואת החרבה" ראה ביוסיפון שאמר אנטיוכוס על עצמו שיכול לעלות בשמים וארץ, ובים וביבשה, ואפשר דזה כנגד כל הנ"ל שנאמר בנבואה, והוא נפלא.

ומתוכן הנבואה שם מבואר דבתחילת הבית השני ה' היחס שהוא **כאין** [וכדכתיב שם "מי בכס הנשאר אשר ראה את הבית הזה וכו' הלוא כמהו **כאין** בעיניכם"] ורק ע"י הניסים שנעשו אח"כ ידעו שהקב"ה משרה שכינתו, שזה הרי תכלית ביהמ"ק שהוא מקום השראת השכינה בתחתונים, וזהו פשר החינוך שהיה בחנוכה, וכך נקבע לדורות על שם החינוך הן בקריאת התורה והן במש"כ הרמ"א דלכך עושין סעודות.

ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה

איתא במסכת מגילה (י"ד ע"א) דאין אומרים הלל בפורים ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן", ואילו בחנוכה בע"כ אינו כן דהרי אומרים הלל, וע"כ אומרים "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה". וביאור הדבר, שבגשמיות הגאולה היתה לשעתה, אבל גאולה רוחנית היא לדורות ולנצח. והשחרור מגלות יון הינה ההכרה שהקב"ה מנהיג הטבע, ודבר זה נשאר לדורות כח האמונה שהכל ממנו ית'.

ובאמת דאחר תקופת החשמונאים נגמרה גלות יון וכבר יותר לא היה לה שליטה כ"כ, כי היה ניצחון על ענין זה בישראל, וזהו "פורקן" שהוא ענין **פדיון**, ופדיון הוא חלות שחל בחפץ, וזה נשאר לנצח.

ובאו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך

והנה דביר היינו קודש הקדשים, ומבואר דהפינוי של הע"ז היה רק מההיכל, ואמאי לא פינו גם מקודש הקדשים. ובמהר"ל (נר מצוה) כתב שלא היתה להם שליטה בדביר אלא רק בהיכל, והיכל בגימ' ס"ה והוא שם אדנות, ושם זה מורה על שידוד הטבע, וזה ה' ענין היונים שבאו בכח הטבע ורצו לטמאות, וזהו ופינו את היכלך.

ושמעתי מהג"ר נחום נבנצאל שליט"א עוד דלפי מה שכתב הרמב"ן ויקרא (ט"ז ח') דאריסטו מה שלא ראה לא האמין עיי"ש, והרי בבית שני לא

היה בקה"ק ארון, וא"כ לא ראו כלום ולכך לא עשו כלום, ורק בהיכל שהיה מנורה שם שיקצו, וזהו ופינו היכלך.

וקבעו שמונת ימי חנוכה

יש הודאה על קביעות שמונה ימים, דהרי היה אפשר נס באופן אחר, שימצאו מלכתחילה פך גדול או שיתרבה הפך, אבל היה ענין מיוחד להראות לנו שמונה ימים ניסים וזה גילוי חיבתו, וכן גם כל יום נוסף של חנוכה בהלל והודאה הוא יותר התקרבות ועבודה להשי"ת.

וקבעו וכו' חנוכה

העירני הג"ר ירוחם פוברסקי שליט"א לדברי המג"א (סי' תרפ"ב) שצריך לומר "וקבעו שמונת ימי **חנוכה**" שצריך להזכיר "שם היום" כמו שמזכירים ביו"ט את יום חג פלוני הזה, והקשה אמאי בפורים אין מזכירים את שם היום. ואפשר שמכאן מקור שבחנוכה יש קביעות בימים וכלשונו הזהב של הרמב"ם פ"ג מהלכות חנוכה ה"ג "וימים אלו הן הנקראין חנוכה" ולא כתב כן בפורים [וידוע מה שדייקו בהר"מ שקרא הלכות "חנוכה ומגילה" ולא "חנוכה ופורים"].

זאת חנוכה

איתא מהגר"א [בתיקו"ז ומודפס בסידור הגר"א בנגלה ונסתר לפני אמירת ההלל] דשמונת ימי חנוכה שגומרים בהם את ההלל הם כנגד ששה ימים של פסח שאין גומרין ור"ה **ויוהכ"פ**, ונמצא לפי"ז ביאור לחשיבות של היום שנקרא בפי ישראל "זאת חנוכה" דלהגר"א הוא כנגד יוהכ"פ. ובטור ברקת [תלמיד מהרח"ו זי"ע] בסי' תר"ע כתב ח' ימים של חנוכה זה כנגד שמונת ימי המילואים, ואז ביום השמיני עבד אהרון, שלך לעולם קיימת.

השלמה לימים הנוראים

ענין חנוכה היא השלמה לר"ה ויוכ"פ וסוכות, כמבואר בספרים הק' [ראה שפת אמת (תרמ"ב) **"כי כל השנה תלוי בכתובה וחתומה של תשרי וכו' ונגמר בפועל בחנוכה"** ועוד בספה"ק]

ונראה ביאור הענין, דבר"ה יש דין בין ישראל לאומות העולם, וכדמשמע במדרש (פרשת אמור) וכן בזוהר (המודפס קודם התקיעות) בענין יעקב ועשו, וביוכ"פ הוא הנצחון של ישראל כמבואר שם. אבל עדיין אוה"ע קיימים, וזו עבודת חג הסוכות בהקרבת הפרים דמתמעט והולך, דהוא כילוי אוה"ע, עד הושענא רבא דהוא אושפיזא דדוד דממנו יצא משיח הנלחם באומות, ואח"כ שמיני עצרת שהוא לאחר כילוי האומות, והוא בבחינת "אני ואתה" שהוא מעין עוה"ב (עי' גר"א בפירוש לספרא דצניעותא אבן שלמה פי"א ותוספת מעשה רב סוכות אות רל"ב) וכ"ז הוא רק לענין כילוי האומות דהוא כילוי ע"ז, אבל למינות שהוא בתוך כלל ישראל מבלי אוה"ע עדיין יש מקום שהרי היו מתיונים, **והיא בחינה מחודשת**, ולזה בא הנס של חנוכה דהוא נס המורה על האמונה, דמהניסים הגדולים והמפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים (כמש"כ הרמב"ן סוף פרשת בא) וזה הוא ענין חנוכה המשלים את עבודת חודש תשרי.